

Oponentský posudek na práci **Mgr. Petry Ježkové**
Obležen národem dramatiků.
Jan Lier jako kritik a dramaturg Národního divadla.
FFUK 2012

Jako oponent bych asi měla nejprve popsat předloženou práci, začnu ale spíše od konce. V obrazové příloze mne zaujal hned obr. 1 a 2, fotografie rodného domu Jana Liera v Kutné Hoře a pamětní desky na tomto domě. Potud nic zvláštního, předpokládám, že by mnohý teatrolog navštívil rodný dům autora, o němž hodlá psát, i když si nejsem jista, zda by jej také vyfotografoval. Podstatné je, že Petra Ježková (vedena dokumentací) příslušnou ofotografovanou desku navíc popíše a do jakých podrobností zajde:

Pamětní deska na rodném domě Jana Liera, osazena roku 1935. Leštěná deska (138/62 cm) ze švédské žuly, reliéf hlavy modeloval prof. Václav Fiala v Kutné Hoře, odlila firma Českomoravská Kolben-Daněk v Blansku. Písmo rýsoval Alois Horáček a sekal Václav Borovička, který desku osadil.

Tento stručný, ale precizní popis nám řekne o metodě doktorandky jednoduše a názorně vše. Pochopíme to posléze i z diskuse nad správným psaním jména dramaturga Bedřicha Frída (s. 171, pozn. 478) a z připojeného opulentního seznamu pramenů, z něhož je rovněž jasné, že práce je založena na hlubokém ponoru do doby, která je předmětem studia a zohledňuje široký kontext divadelní i společenský. Pokud by vznikly pochyby, proč je tak enormní pozornost věnována právě Janu Lierovi, hodí se ocitovat Pierra Bourdieu, (*Pravidla umění, Brno:Host 2010, s.100-101*): „Kdo z minulosti nezná než autory, které literární historie uznala za hodné zapamatování, sám sebe odsuzuje k chápání pokřivenému od samého základu: takový badatel, aniž by si toho byl vědom, je neschopen zachytit účinky působení - logiku akce a reakce - oněch zapomenutých autorů na spisovatele, jež hodlá interpretovat a kteří svým odmítavým vystupováním přispěli k zapomenutí dnes zapomenutých. Tím si také zakazuje pochopit opravdu vše, co v díle přeživších představuje - v podobě odmítání - nepřímý důsledek existence oněch zapomenutých autorů.“

Právě prostřednictvím Jana Liera, tohoto dnes téměř zapomenutého autora a přehlíženého dramaturga Národního divadla, se doktorandka dobírá daleko konkrétnějšího pohledu na důležitou etapu Národního divadla. Je dobře připravena k analýze Lierovy dramaturgické činnosti pečlivým studiem jeho životních osudů (z nich asi nejvíc pobaví Lierova cesta za Garibaldim a překvapí jeho aktivita v boji za starou Prahu, která

předcházela proslulé Mrštíkové Bestii triumfans) i jeho prozaického díla, v němž zaujmou především Lierovy fejetony, ale i mystifikační Píseň míru. Věnuje velkou pozornost jeho kritické činnosti, kterou vřazuje „do souřadnic dobového kritického diskursu“, jak sama říká. To považuji za velmi důležité, protože se tím dokázala vyhnout dnešním tendencím posuzovat historické jevy ahistoricky. Hledá a nalézá styčné body mezi Lierem a Fričem, ale i Nerudou a Mikovcem (viz pozornost k výtvarné stránce inscenace a k hereckým výkonům) a generační zaměření na literární složku inscenace. Zajímavým rysem Lierova uvažování o divadle je jeho tendence nedogmaticky vidět, přijímat i prosazovat protichůdné tendence – na jedné straně spolupřipravoval a prosazoval pronikání realismu do divadla (viz jeho raná a nedocenená propagace realismu z r. 1881!), na druhé straně obhajoval a prosazoval dramata Vrchlického a Zeyera. Autorka přitom nikterak nezastírá meze Lierovy otevřenosti a poukazuje na mnoha místech na rizika jeho „germanofobie“ a „frankofilství“. Zůstává při tom velmi střízlivá, jak vidíme v charakteristice obrazu zahraničního divadla, který poskytoval Lier v Theatralich Hlasu národa: „Obraz nikoli objektivní, ale viděný konzervativní optikou a rámovaný ironickými interpretacemi, které prozrazovaly nemoderní preference autora i hledisko divadelního praktika“ (s.163).

Touto částí práce si autorka připravila volné pole pro studium Lierových aktivit v době, kterou v názvu jedné z kapitol příznačně pojmenovala „mezi Stroupežnickým a Kvapilem“. Funkce dramaturga Národního divadla nebyla nikterak snadná. Lierův přítel Zeyer v osobní gratulaci k Lierově jmenování vystihl situaci pregnantně: „Zodpovědnost nemůžete mít žádnou, poněvadž nebudete mít ani iniciativu ani volnost“ (s. 283). Autorka bez předpojatosti a s velkým pochopením detailně zkoumá možnosti, které měl dramaturg omezovaný představiteli družstva a zahrnovaný množstvím špatných her.

Ráda bych potrhla ty kapitoly, které považuji za mimořádně důležité:

1. Kapitola K realismu, naturalismu a moderně (s. 125-148) je nejen zajímavá, ale i mimořádně přínosná, zvláště proto, že poukazuje na podstatné odlišnosti v pojetí kritiky a národnostní otázky a současně dokládá na druhé straně mnohé příbuznosti mezi názory signatářů Manifestu moderny a o generaci starším Lierem.
2. Kapitola Ješitní, zranění a nepochopení (s.203-210) vnáší do schematicky pojednávaných dějin českého divadla v 80. a 90. letech 19. století reálný pohled na situaci, kterou zdaleka nelze pojednávat jako vítězné tažení realismu. Obzvláště mne těší představení obtíží,

kteřé mají obě strany – totiž nositelé realistických tendencí (viz hlavně příklad Preissové a Mrštíků) i „lumírovci“ (i u nich však jde minimálně o dva koncepty – o koncept dramatu a divadla jako poezie, který hájí především Zeyer a koncept dobře udělané hry, na který se snaží přistoupit Vrchlický).

3. Kapitola Koho chleba jíš, toho píseň zpívej (s. 211- 223) je obzvláště cenná odkrýváním vzájemných osobních svárů a antipatií, které se často promítaly do diskusí a komplikovaných vztahů mezi vedením divadla a představiteli družstva. Bez odhalení úlohy družstevní správy, která podle autorky „paralyzovala umělecké vedení divadla natolik absurdní měrou, že ředitel ani dramaturg často neměli možnost prosadit dramatické kusy, které vnímali jako klíčové“ (s. 222), nelze o žádné dramaturgii mluvit.

Petra Štěpánková splnila mou představu, jak psát dnes o dějinách českého divadla. Po důkladné heuristice, která si zaslouží můj obdiv, nepřepisuje dějiny, ale hledá nový pohled na známé skutečnosti, snaží se pochopit a bez jakýchkoli aprioristických předpojatostí popsat. Myslím, že vidění jednoho úseku dějin Národního divadla prostřednictvím sugestivně podaného příběhu Jana Liera (tohoto samostatného, platného a charakterního řadového vojáka, jak jej charakterizuje autorka na s. 286) se osvědčilo. Doporučuji tuto práci k obhajobě a doporučuji, aby byla vydána. Snad jen kapitoly věnované beznadějně situaci na dramatické frontě bych poněkud zkrátila. Není třeba následovat chudáka Liera ve všem...

V Brně 23. 4. 2012

Prof. PhDr. Eva Stehlíková